

Ks. Leszek MISIARCZYK
(Warszawa, UKSW)

CANONES EUSEBIANI W BIBLIJ PŁOCKIEJ Z XII WIEKU

Jak wiadomo, Euzebiuszowi z Cezarei, wybitnemu erudycie Kościoła z IV wieku zawdzięczamy wprowadzenie innowacji do rękopisów ewangelicznych, poprzez stworzenie swego rodzaju konkordancji czy indeksu wersetów każdej Ewangelii i miejsc do nich paralelnych w innych Ewangeliach¹. W *Liście do Karpianusa* wyjaśnia, iż wzorował się przy tym na *Konkordancji Ewangelicznej* niejakiego Ammoniusza z Aleksandrii, która przedstawiała Ewangelię w czterech paralelnych kolumnach². Podczas gdy podział Ammoniusza pozwalał na czytanie ciągiem tylko Ewangelii Mateusza, Euzebiusz udoskonala swój system tak, aby podobna lektura była możliwa w przypadku każdej Ewangelii. Podzielił więc Ewangelię na mniejsze jednostki, numerując je w różny sposób w każdej Ewangelii. I tak Ewangelię Mateusza podzielił na 355 jednostek, Marka na 233, Łukasza na 342 i Jana na 232 jednostki, co w sumie daje 1162 jednostki dla wszystkich czterech Ewangelii. Dzisiaj oczywiście bardzo trudno jest odtworzyć dokładnie cały system podziału Euzebiusza, gdyż nie wiemy, z jakiej wersji tekstu greckiego on korzystał w IV wieku. Niemniej jednak odnosząc je do naszej dzisiejszej Biblii Tysiąclecia (wydanie trzecie), wyglądałoby to następująco:

I. SYSTEM KANONÓW EWANGELICZNYCH EUZBIUSZA³

Mateusz

1.3 1.1-16	73.2 9.12-17	145.6 14.6-12	217.2 21.23-27	289.1 26.33-34
2.10 1.17	74.2 9.18-26	146.3 14.13-14	218.10 21.28-32	290.6 26.35

¹ Por. Eusebius Caesariensis, *Canones Evangeliorum*, PG 22, 1277-1292; zob. J. Quasten, *Patrologia*, II, Casale Monferrato 1980, 338-339 (I Canoni evangelici + bibliografia).

² Por. Eusebius Caesariensis, *Epistula ad Carpianum*, PG 22, 1275-1278. Tekst *Listu* przetrwał w różnych wersjach językowych: grecką przedrukował H. von Soden, *Die Schriften des Neuen Testaments*, I, Berlin 1902, 388-391; wersję koptyjską: A. Hebbelynck, *Les kephalaia et les titoloi des Evangiles*, „Le Muséon” 41 (1928) 81-120; wersję armeńską: A. Vardanian, *Euthalius' Werke. Untersuchungen und Texte. Anhang: Brief des Eusebios von Kaisareia an Karpianos*, Wien 1930, 23-26.

³ W lewej kolumnie pierwsza cyfra oznacza kolejny fragment, na jakie Euzebiusz podzielił poszczególne Ewangelię, natomiast druga po kropce oznacza kanon, w którym on się znajduje. Kolumna prawa przedstawia rozdziały i wersety Ewangelii należące do dane fragmentu.

3.5 1.18	75.10 9.27-34	147.1 14.15-21	219.2 21.33-44	291.1 26.36A
4.10 1.19-2.4	76.2 9.35	148.6 14.22	220.1 21.45-46	292.6 26.36B-37
5.7 2.5-6	77.6 9.36	149.2 14.23A	221.5 22.1-10	293.4 26.38
6.1 2.7-23	78.5 9.37	150.4 14.23B-27	222.10 22.11-14	294.1 26.39AB
7.3 3.1-2	79.2 10.1	151.10 14.28-31	223.2 22.15-33	295.1 26.39C
8.1 3.3	80.2 10.2-4	152.6 14.32-34	224.6 22.34-40	296.2 26.40-41A
9.6 3.4-6	81.10 10.5-6	153.2 14.35-36	225.2 22.41-45	297.4 26.41B
10.5 3.7-10	82.2 10.7-10	154.6 15.1-11	226.2 22.46	298.6 26.42-44
11.1 3.11	83.2 10.11	155.10 15.12-13	227.10 23.1-3	299.4 26.45-46
12.5 3.12	84.5 10.12-13	156.5 15.14	228.5 23.4	300.1 26.47
13.10 3.13-15	85.2 10.14-15	157.6 15.15-23	229.2 23.5-7	301.2 26.48-50
14.1 3.16-17	86.5 10.16	158.5 15.24	230.10 23.8-11	302.1 26.51-52A
15.2 4.1	87.1 10.17-18	159.6 15.25-28	231.5 23.12	303.10 26.52B-54
16.5 4.2-10	88.2 10.19-22	160.6 15.29-39	232.5 23.1314Wlg)*	304.1 26.55
17.6 4.11	89.10 10.23	161.4 16.1	233.10 23.15-22	305.6 26.56
18.4 4.12	90.3 10.24-25A	162.5 16.2-3	234.5 23.23	306.1 26.57
19.7 4.13-16	91.10 10.25B-26A	163.6 16.4	235.10 23.24	307.4 26.58
20.6 4.17-18	92.2 10.26B	164.2 16.5-6	236.5 23.25-26	308.2 26.59-60A
21.2 4.19-20	93.5 10.27-32	165.6 16.7-12	237.5 23.27-28	309.6 26.60B-64A
22.6 4.21-22	94.2 10.33	166.1 16.13-16	238.5 23.29-32	310.1 26.64B
23.1 4.23-25	95.5 10.34-36	167.10 16.17-19	239.10 23.33	311.6 26.65A
24.10 5.1	96.5 10.37-38	168.2 16.20-21	240.5 23.34-36	312.2 26.65B-66
25.5 5.2-3	97.3 10.39	169.6 16.22-23	241.5 23.37-39	313.1 26.67-68
27.5 5.4	98.1 10.40	170.2 16.24-26	242.2 24.1-2	314.1 26.69-70
26.10 5.5	99.10 10.41	171.10 16.27	243.2 24.3-8	315.1 26.71-74
28.5 5.6	100.6 10.42	172.2 16.28-17.9	244.1 24.9	316.2 26.75
29.10 5.7-10	101.10 11.1	173.6 17.10-13	245.10 24.10-13	317.2 27.1
30.5 5.11-12	102.5 11.2-9	174.2 17.14-18	246.6 24.14	318.1 27.2
31.2 5.13	103.2 11.10	175.5 17.19-21	247.6 24.15-16	319.10 27.3-10

* Niektóre wersety, obecne w polskim tłumaczeniu Biblii Tysiąclecia, pochodzą z Wulgaty Hieronima i tak zostały zaznaczone w kolumnach w tym miejscu i innych. Nie wiemy, co było w tym miejscu w tekście, którym dysponował Euzebiusz, choć wiemy na pewno, że nie było tam wersji Wulgaty.

32.2 5.14-16	104.5 11.11	176.2 17.22-23	248.2 24.17-18	320.1 27.11
33.10 5.17	105.5 11.12-13	177.10 17.24-27	249.2 24.19	321.4 27.12-14
34.5 5.18	106.10 11.14-15	178.2 18.1-5	250.6 24.20	322.2 27.15
35.10 5.19-24	107.5 11.16-19	179.2 18.6-7	251.2 24.21	323.4 27.16-18
36.5 5.25	108.5 11.20-23B	180.6 18.8-9	252.6 24.22	324.10 27.19
37.10 5.27-39A	109.10 11.23C-24	181.10 18.10-11	253.2 24.23	325.1 27.20-21
38.5 5.39B-40	110.5 11.25-26	182.5 18.12-14	254.6 24.24	326.1 27.22-23
39.10 5.41-43	111.3 11.27A	183.5 18.15	255.5 24.25-26	327.10 27.24-25
40.5 5.44-45	112.3 11.27B	184.10 18.16-17	256.5 24.27	328.1 27.26
41.5 5.46-48	113.10 11.28-30	185.7 18.18	257.5 24.28	329.4 27.27-29
42.10 6.1-6	114.2 12.1-4	186.10 18.19-20	258.2 24.29-30A	330.6 27.30-31
43.5 6.7-13	115.10 12.5-8	187.5 18.21-22	259.2 24.30B-35	331.1 27.32
44.6 6.14-15	116.2 12.9-13	188.10 18.23-35	260.6 24.36	332.1 27.33
45.10 6.16-19	117.4 12.14	189.6 19.1-8	261.5 24.37-39	333.4 27.34
46.5 6.20-21	118.10 12.15-21	190.2 19.9	262.5 24.40-41	334.1 27.35-36
47.5 6.22-23	119.5 12.22	191.10 19.10-12	263.6 24.42	335.1 27.37
48.5 6.24	120.7 12.23	192.2 19.13-15	264.2 24.43-44	336.1 27.38
49.5 6.25-34	121.2 12.24	193.2 19.16-20	265.5 24.45	337.6 27.39-40
50.2 7.1-2	122.2 12.25-30	194.2 19.21	266.5 24.46-47	338.2 27.41-43
51.5 7.3-5	123.2 12.31-32	195.2 19.22-27	267.5 24.48-51	339.2 27.44
52.10 7.6	124.1 12.33-34	196.10 19.28A	268.10 25.1-13	340.2 27.45
53.5 7.7-11	125.5 12.35	197.5 19.28B	269.2 25.14	341.6 27.46-47
54.5 7.12	126.10 12.36-37	198.2 19.29	270.5 25.15-28	342.2 27.48-49
55.5 7.13-14	127.5 12.38	199.2 19.30	271.2 25.29	343.1 27.50
56.10 7.15-16A	128.5 12.39-42	200.10 20.1-16	272.5 25.30	344.2 27.51A
57.5 7.16B	129.5 12.43-45	201.2 20.17-19	273.10 25.31-26.1	345.10 27.51B-53
58.5 7.17-20	130.2 12.46-50	202.6 20.20-23	274.1 26.2	346.2 27.54
59.3 7.21	131.2 13.1-11	203.2 20.24-27	275.6 26.3-5	347.6 27.55-56
60.5 7.22-23	132.5 13.12	204.4 20.28	276.1 26.6-11	348.1 27.57-58
61.5 7.24-27	133.1 13.13-15	205.2 20.29-34	277.4 26.12-13	349.1 27.59-60
62.2 7.28-29	134.5 13.16-17	206.2 21.1-3	278.2 26.14-19	350.6 27.61

63.2 8.1-4	135.2 13.18-23	207.7 21.4-5	279.4 26.20-21	351.10 27.62-66
64.3 8.5-10	136.10 13.24-30	208.2 21.6-8	280.1 26.22	352.1 28.1-4
65.5 8.11-12	137.2 13.31-32	209.1 21.9	281.2 26.23-24A	353.2 28.5-7
66.5 8.13	138.5 13.33	210.10 21.10-11	282.6 26.24B	354.2 28.8
67.2 8.14-18	139.6 13.34-35	211.1 21.12-13	283.10 26.25	355.10 28.9-20
68.5 8.19-22	140.10 13.36-53	212.10 21.14	284.1 26.26	
69.2 8.23-34	141.1 13.54-56	213.5 21.15-16	285.2 26.27-29	
70.1 9.1-8	142.1 13.57-58	214.6 21.17-20	286.6 26.30	
71.2 9.9	143.2 14.1-2	215.6 21.21	287.4 26.31A	
72.2 9.10-11	144.2 14.3-5	216.4 21.22	288.6 26.31B-32	

Marek

1.2 1.1-2	50.1 6.1-3	99.2 9.42	148.2 13.21	197.2 14.72BC
2.1 1.3	51.1 6.4-6A	100.6 9.43-47	149.6 13.22-23	198.2 15.1A
3.6 1.4-7A	52.2 6.6B	101.10 9.49	150.2 13.24-25	199.1 15.1B
4.1 1.7B-8	53.2 6.7-9	102.2 9.50	151.2 13.26-31	200.1 15.2
5.1 1.9-11	54.2 6.10	103.6 10.1-9	152.6 13.32	201.4 15.3-5
6.2 1.12-13B	55.2 6.11	104.10 10.10	153.6 13.33	202.2 15.6
7.6 1.13C	56.8 6.12-13	105.2 10.11-12	154.2 13.34	203.4 15.7-10
8.4 1.14A	57.2 6.14	106.2 10.13-16	155.2 13.35-37	204.1 15.11
9.6 1.14B-16	58.10 6.15-16	107.2 10.17-21A	156.1 14.1A	205.1 15.12-14
10.2 1.17-18	59.2 6.17	108.2 10.21B	157.6 14.1B-2	206.1 15.15
11.6 1.19-20	60.6 6.18-29	109.2 10.22-28	158.1 14.3-7	207.4 15.16-19
12.8 1.21	61.8 6.30	110.2 10.29-30	159.4 14.8-9	208.6 15.20
13.2 1.22	62.10 6.31	111.2 10.31	160.2 14.10-16	209.1 15.21
14.8 1.23-28	63.6 6.32-34	112.2 10.32-34	161.4 14.17-18	210.1 15.22
15.2 1.29-34A	64.1 6.35-44	113.6 10.35-40	162.1 14.19	211.4 15.23
16.8 1.34BC	65.6 6.45	114.2 10.41-44	163.2 14.20-21A	212.1 15.24
17.8 1.35-39	66.2 6.46	115.4 10.45	164.6 14.21B	213.10 15.25
18.2 1.40-44	67.4 6.47-50	116.2 10.46-52	165.1 14.22	214.1 15.26
19.10 1.45	68.6 6.51-53	117.2 11.1-3	166.2 14.23-25	215.1 15.27

20.1 2.1-12	69.2 6.54-56	118.2 11.4-8	167.6 14.26-27A	216.8 15.28
21.2 2.13-14	70.10 7.1-4	119.1 11.9-10	168.4 14.27B	217.6 15.29-30
22.2 2.15-16	71.6 7.5-16	120.6 11.11-15A	169.6 14.27C-28	218.2 15.31-32A
23.2 2.17-22	72.6 7.17-26A	121.1 11.15B-17	170.1 14.29-30	219.2 15.32B
24.2 2.23-26	73.6 7.26B-30	122.1 11.18	171.6 14.31	220.2 15.33
25.2 2.27-3.5	74.10 7.31-36A	123.10 11.19-21	172.1 14.32A	221.6 15.34-35
26.4 3.6-7A	75.8 7.36B-37A	124.6 11.22-23	173.6 14.32B-33	222.2 15.36
27.1 3.7B-11A	76.6 7.37B-8.10	125.4 11.24	174.4 14.34	223.1 15.37
28.8 3.11B-12	77.4 8.11	126.6 11.25(26Wlg)	175.1 14.35-36B	224.2 15.38
29.2 3.13-16A	78.6 8.12-14	127.2 11.27-33	176.1 14.36C	225.2 15.39
30.2 3.16B-19	79.2 8.15	128.2 12.1-11	177.2 14.37-38A	226.6 15.40-41
31.10 3.20-21	80.6 8.16-21	129.1 12.12	178.4 14.38B	227.1 15.42-45
32.2 3.22	81.10 8.22-26	130.2 12.13-27	179.6 14.39-40	228.1 15.46
33.2 3.23-27	82.1 8.27-29A	131.6 12.28-31	180.4 14.41-42	229.6 15.47
34.2 3.28-30	83.2 8.29B-32A	132.10 12.32-34A	181.1 14.43	230.8 16.1
35.2 3.31-35	84.6 8.32B-33	133.2 12.34B	182.2 14.44-46	231.1 16.2-5
36.2 4.1-11B	85.2 8.34-37	134.2 12.35-37	183.1 14.47	232.2 16.6-7
37.1 4.11C-13	86.2 8.38	135.2 12.38-39	184.1 14.48-49A	233.2 16.8
38.2 4.14-20	87.2 9.1-9	136.8 12.40-44	185.6 14.49B-50	
39.2 4.21	88.10 9.10	137.2 13.1-2	186.10 14.51-52	
40.2 4.22-23	89.6 9.11-13	138.2 13.3-8	187.1 14.53	
41.2 4.24	90.10 9.14-16	139.1 13.9	188.4 14.54	
42.2 4.25	91.2 9.17-27	140.6 13.10	189.2 14.55-56	
43.10 4.26-29	92.10 9.28-29	141.2 13.11-13	190.6 14.57-61	
44.2 4.30-32	93.2 9.30-32	142.6 13.14A	191.1 14.62	
45.6 4.33-34A	94.10 9.33	143.2 13.14B-16	192.6 14.63A	
46.10 4.34B	95.2 9.34-37A	144.2 13.17	193.2 14.63B-64	
47.2 4.35-5.17	96.1 9.37B	145.6 13.18	194.1 14.65	
48.8 5.18-20	97.8 9.38-40	146.2 13.19	195.1 14.66-68A	
49.2 5.21-43	98.6 9.41	147.6 13.20	196.1 14.68B-72A	

Łukasz

1.1 1.1-34	70.2 7.27	139.5 11.45-46	208.10 17.28-30	277.8 22.37
2.5 1.35	71.5 7.28	140.5 11.47-48	209.2 17.31	278.10 22.38
3.10 1.36-2.46	72.10 7.29-30	141.5 11.49-51	210.10 17.32	279.1 22.39
4.2 2.47-48A	73.5 7.31-35	142.5 11.52	211.3 17.33	280.2 22.40
5.10 2.48B-52	74.1 7.36-50	143.10 11.53-12.1B	212.5 17.34-35 (+36 ^{9*})	281.1 22.41
6.3 3.1-2	75.10 8.1-3	144.2 12.1C	213.5 17.37	282.1 22.42
7.1 3.3-6	76.2 8.4-10A	145.5 12.2-8	214.10 18.1-14A	283.10 22.43-44
8.5 3.7-9	77.1 8.10B	146.2 12.9	215.5 18.14B	284.2 22.45-46
9.10 3.10-16A	78.2 8.11-15	147.2 12.10	216.2 18.15-16	285.1 22.47A
10.1 3.16B-E	79.2 8.16	148.2 12.11-12	217.2 18.17	286.2 22.47B-48
11.5 3.17-18	80.2 8.17	149.10 12.13-21	218.2 18.18-21	287.1 22.49-50
12.2 3.19-20	81.5 8.18	150.5 12.22-31	219.2 18.22	288.10 22.51
13.1 3.21-22	82.2 8.19-21	151.10 12.32	220.2 18.23-28	289.1 22.52-53
14.3 3.23-38	83.2 8.22-37A	152.2 12.33A	221.2 18.29-30	290.1 22.54A
15.2 4.1-2A	84.8 8.37B-39	153.5 12.33B-34	222.2 18.31-33	291.1 22.54B-57
16.5 4.2B-13	85.2 8.40-56	154.10 12.35-36	223.10 18.34	292.1 22.58-61A
17.1 4.14-15	86.2 9.1-2	155.5 12.37-38	224.2 18.35-43	293.2 22.61B-62
18.10 4.16-21	87.2 9.3-4	156.2 12.39-40	225.10 19.1-9	294.1 22.63-65
19.1 4.22	88.2 9.5	157.5 12.41-44	226.5 19.10	295.2 22.66-67A
20.10 4.23	89.8 9.6	158.5 12.45-46	227.10 19.11	296.10 22.67B-68
21.1 4.24	90.2 9.7-9	159.10 12.47-48	228.2 19.12	297.1 22.69
22.10 4.25-30	91.8 9.10A	160.5 12.49-53	229.5 19.13-25	298.10 22.70
23.8 4.31	92.3 9.10B-11	161.5 12.54-56	230.2 19.26	299.2 22.71
24.2 4.32	93.1 9.12-17	162.5 12.58-59	231.5 19.27	300.1 23.1
25.8 4.33-37	94.1 9.18-20	163.10 13.1-5	232.2 19.28-31	301.10 23.2
26.2 4.38-40	95.2 9.21-22	164.10 13.6-13	233.2 19.32-36	302.1 23.3
27.8 4.41	96.2 9.23-25	165.2 13.14-16	234.1 19.37-38	303.9 23.4
28.8 4.42-44	97.2 9.26	166.10 13.17	235.5 19.39-40	304.10 23.5-9

* Wersetu 26 = Mt 24, 40 brakuje w niektórych rękopisach, ale być może występował u Euzebiusza.

29.10 5.1-3	98.2 9.27-36	167.2 13.18-19	236.10 19.41-44A	305.2 23.10
30.9 5.4-7	99.2 9.37-42	168.5 13.20-21	237.2 19.44BC	306.10 23.11-12
31.10 5.8-10A	100.8 9.43A	169.2 13.22	238.1 19.45-46	307.9 23.13-14
32.2 5.10B-11	101.2 9.43B-45	170.5 13.23-24	239.1 19.47-48	308.10 23.15-16
33.2 5.12-14	102.2 9.46-48	171.5 13.25-28A	240.2 20.1-8	309.2 23.17
34.1 5.15	103.8 9.49-50	172.5 13.28B-29	241.2 20.9-18	310.1 23.18-19
35.2 5.16	104.10 9.51-56	173.2 13.30	242.1 20.19	311.1 23.20-21
36.2 5.17	105.5 9.57-60	174.10 13.31-33	243.2 20.20-39	312.9 23.22
37.1 5.18-26	106.10 9.61-62	175.5 13.34-35	244.2 20.40	313.1 23.23
38.2 5.27-28	107.10 10.1	176.10 14.1-4	245.2 20.41-44	314.1 23.24-25
39.2 5.29-30	108.5 10.2	177.2 14.5-6	246.2 20.45-46	315.1 23.26
40.2 5.31-39	109.5 10.3	178.10 14.7-10	247.8 20.47-21.4	316.10 23.27
41.2 6.1-5	110.2 10.4	179.5 14.11	248.2 21.5-6	317.1 23.32
42.2 6.6-11	111.5 10.5-6	180.10 14.12-15	249.2 21.7-11	318.1 23.33A
43.2 6.12	112.2 10.7A	181.5 14.16-24	250.1 21.12-13	319.1 23.33B
44.2 6.13-16	113.10 10.7B-9	182.5 14.25-27	251.2 21.14-19	320.10 23.34A
45.1 6.17-19	114.2 10.10-12	183.10 14.28-32	252.10 21.20	321.1 23.34B-35A
46.5 6.20	115.5 10.13-15	184.5 14.33	253.2 21.21-22	322.2 23.35B
47.5 6.21A	116.1 10.16	185.2 14.34	254.2 21.23A	323.2 23.36-37
48.5 6.21B	117.10 10.17-20	186.2 15.1-2	255.2 21.23B	324.1 23.38
49.5 6.22-23	118.5 10.21	187.5 15.3-7	256.10 21.24	325.2 23.39
50.10 6.24-25	119.3 10.22	188.10 15.8-9	257.2 21.25-26	326.10 23.40-43
51.10 6.26	120.5 10.23-24	189.5 15.10	258.2 21.27-33	327.2 23.44-45A
52.5 6.27-28	121.2 10.25-28	190.10 15.11-16.12	259.10 21.34-38	328.2 23.45B
53.5 6.29-30	122.10 10.29-42	191.5 16.13	260.1 22.1	329.1 23.46
54.5 6.31	123.5 11.1-4	192.10 16.14-15	261.1 22.2	330.2 23.47
55.5 6.32-35	124.10 11.5-8	193.5 16.16	262.9 22.3	331.10 23.48-49
56.2 6.36-38	125.5 11.9-13	194.5 16.17	263.2 22.4-13	332.1 23.50-52
57.5 6.39	126.5 11.14	195.2 16.18	264.10 22.14-15	333.1 23.53
58.3 6.40	127.2 11.15	196.10 16.19-31	265.2 22.16-18	334.10 23.54-55
59.5 6.41-42	128.5 11.16	197.2 17.1-2	266.1 22.19	335.8 23.56

60.5 6.43-44A	129.2 11.17-23	198.5 17.3AB	267.2 22.20	336.1 24.1-4
61.5 6.44B	130.5 11.24-26	199.5 17.3C-4	268.2 22.21-22	337.2 24.5-8
62.5 6.45	131.10 11.27-28	200.5 17.5-6	269.1 22.23	338.2 24.9
63.3 6.46	132.5 11.29-32	201.10 17.7-19	270.2 22.24-26	339.10 24.10-35
64.5 6.47-49	133.2 11.33	202.5 17.20-21	271.10 22.27-30A	340.9 24.36-40
65.3 7.1-9	134.5 11.34-36	203.10 17.22	272.5 22.30B	341.9 24.41-43
66.5 7.10	135.5 11.37-41	204.2 17.23	273.10 22.31-32A	342.10 24.44-53
67.10 7.11-16	136.5 11.42	205.5 17.24	274.9 22.32B	
68.10 7.17	137.2 11.43	206.2 17.25	275.1 22.33-34	
69.5 7.18-26	138.5 11.44	207.5 17.26-27	276.10 22.35-36	

Jan

1.3 1.1-5	48.1 6.4	95.4 11.53-54	142.3 15.21B	189.10 19.6BC
2.3 1.6-8	49.1 6.5-13	96.1 11.55A	143.10 15.22	190.9 19.6D
3.3 1.9-10	50.10 6.14-15A	97.10 11.55B-12.1	144.1 15.23	191.10 19.7
4.10 1.11-13	51.4 6.15B-21	98.1,4 12.2-8	145.10 15.24-16.2A	192.4 19.8-9
5.3 1.14	52.10 6.22-29	99.10 12.9-11	146.1 16.2B-4A	193.10 19.10-14
6.1 1.15	53.4 6.30	100.1 12.12-13	147.10 16.4B-14	194.1 19.15A
7.10 1.16-17	54.10 6.31-34	101.7 12.14-15	148.3 16.15A	195.10 19.15B
8.3 1.18	55.1 6.35A	102.10 12.16-22	149.10 16.15B-23A	196.1 19.16
9.10 1.19-22	56.10 6.35B-37	103.4 12.23	150.4 16.23B-24	197.1 19.17-18A
10.1 1.23	57.1 6.38	104.10 12.24	151.10 16.25-30	198.1 19.18B
11.1 1.24-25	58.10 6.39-40	105.3 12.25	152.4 16.31-32	199.1 19.19
12.1 1.26-27	59.1 6.41-42	106.10 12.26A	153.10 16.33-17.24	200.10 19.20-22
13.10 1.28-29	60.10 6.43-45	107.4 12.26B-27A	154.3 17.25A	201.1 19.23-24B
14.1 1.30-31	61.3 6.46	108.10 12.27B-38	155.10 17.25B-26	202.10 19.24C-27
15.1 1.32-34	62.10 6.47	109.1 12.39-40	156.1 18.1	203.4 19.28-30A
16.10 1.35-40	63.1 6.48	110.10 12.41-43	157.10 18.2	204.1 19.30B
17.1 1.41-42	64.10 6.49-50	111.1 12.44-45	158.1 18.3	205.10 19.31-37
18.10 1.43-2.11	65.1 6.51	112.10 12.46-13.1	159.10 18.4-9	206.1 19.38
19.7 2.12	66.10 6.52-54	113.9 13.2	160.1 18.10-11AB	207.10 19.39
20.1 2.13	67.1 6.55	114.3 13.3A	161.1 18.11C	208.1 19.40-42

21.1 2.14-16	68.10 6.56-61	115.10 13.3B-12	162.1 18.12	209.1 20.1
22.10 2.17	69.1 6.62	116.3 13.13	163.10 18.13-14	210.10 20.2-10
23.4 2.18	70.4 6.63A	117.10 13.14-15	164.4 18.15A	211.1 20.11-12
24.10 2.19-3.22	71.10 6.63B-64A	118.3 13.16-17	165.10 18.15B	212.10 20.13-18
25.3 3.23	72.4 6.64B	119.10 13.18-19	166.1 18.16A	213.9 20.19-20A
26.4 3.24	73.10 6.65-67	120.1 13.20	167.10 18.16B	214.10 20.20B-22
27.10 3.25-27	74.1 6.68-69	121.4 13.21	168.1 18.17	215.7 20.23
28.1 3.28	75.10 6.70-7.27	122.1 13.22	169.10 18.18-19	216.10 20.24-25
29.10 3.29-34	76.3 7.28-29	123.10 13.23-26A	170.1 18.20	217.9 20.26-27
30.3 3.35	77.1 7.30	124.10 13.26B-27A	171.10 18.21	218.10 20.28-31
31.10 3.36-4.2	78.10 7.31-32A	125.10 13.27B-35	172.1 18.22	219.9 21.1-6
32.7 4.3	79.1 7.32B	126.1 13.36-38	173.10 18.23	220.10 21.7-8
33.10 4.4-42	80.10 7.33	127.10 14.1-12	174.1 18.24	221.9 21.9-10
34.7 4.43	81.10 7.34-39	128.4 14.13-21A	175.1 18.25-27	222.9 21.11
35.1 4.44	82.7 7.40-41A	129.1 14.21B	176.1 18.28AB	223.9 21.12A
36.10 4.45-46A	83.7 7.41B-42	130.10 14.22-24A	177.10 18.28C-32	224.10 21.12B
37.3 4.46B-54	84.10 7.43	131.1 14.24B-25	178.1 18.33	225.9 21.13
38.1 5.1-10	85.1 7.44	132.10 14.26-15.6	179.10 18.34-36	226.10 21.14-15AB
39.10 5.11-23A	86.10 7.45-8.19A	133.4 15.7	180.1 18.37A	227.9 21.15C
40.1 5.23B	87.3 8.19B	134.10 15.8-12	181.10 18.37B-38A	228.10 21.16AB
41.10 5.24-30A	88.1 8.20	135.4 15.13	182.9 18.38B	229.9 21.16C
42.1 5.30B	89.10 8.21-10.14	136.10 15.14-16A	183.4 18.39	230.10 21.17AB
43.10 5.31-37A	90.3 10.15A	137.4 15.16B	184.1 18.40	231.9 21.17C
44.3 5.37B	91.4 10.15B	138.10 15.17-19	185.4 19.1-3	232.10 21.18-25
45.10 5.38-47	92.10 10.16-38	139.3 15.20A	186.9 19.4	
46.1 6.1-2	93.4 10.39-40	140.10 15.20B	187.4 19.5	
47.3 6.3	94.10 10.41-11.52	141.1 15.21A	188.1 19.6A	

Następnie Euzebiusz przygotował 10 kanonów, które zawierały listę fragmentów poszczególnych Ewangelii według ustalonego porządku, który przedstawił również we wspomnianym *Liście do Carpianusa*:

kanon I – miejsca wspólne wszystkim czterem Ewangeliom,

kanon II- miejsca wspólne w Ewangeliach Mateusza, Marka i Łukasza,

kanon III – miejsca wspólne w Ewangeliach Mateusza, Łukasza i Jana,
 kanon IV – miejsca wspólne w Ewangeliach Mateusza, Marka i Jana,
 kanon V – miejsca wspólne w Ewangeliach Mateusza i Łukasza,
 kanon VI – miejsca wspólne w Ewangeliach Mateusza i Marka,
 kanon VII – miejsca wspólne w Ewangeliach Mateusza i Jana,
 kanon VIII – miejsca wspólne w Ewangeliach Łukasza i Marka,
 kanon IX – miejsca wspólne w Ewangeliach Łukasza i Jana,
 kanon X – miejsca własne w poszczególnych Ewangeliach w porządku następującym: fragmenty tylko u Mateusza, tylko u Marka, tylko u Łukasza i tylko u Jana.

Tak sporządzone tablice wraz z numerami wersetów, czy sekcji, pozwalały bardzo szybko odszukać ich miejsca paralelne w innych Ewangeliach.

System Euzebiusza rozpowszechnił się bardzo szybko w starożytności chrześcijańskiej i przyjął się szeroko nie tylko w rękopisach greckich, ale również syryjskich i łacińskich pod nazwą właśnie *Canones Eusebiani*. Upowszechnił się jeszcze bardziej, zwłaszcza w chrześcijaństwie zachodnim i w obszarze języka łacińskiego, dzięki Hieronimowi, który włączył go do swojej Wulgaty⁶. Z kolei dzięki Wulgacie kanony Euzebiusza były umieszczane w późniejszych rękopisach średniowiecznych wydań Biblii w Europie i w Polsce. Doskonałym przykładem tego procesu jest Biblia Płocka z XII wieku, w której znajdujemy właśnie *Kanony Euzebiusza*, co bez wątpienia dowodzi ich szerokiego zastosowania w świecie chrześcijańskim przez wiele następnych stuleci, a także geniuszu intuicji samego Euzebiusza. W niniejszym opracowaniu chcę przedstawić *Kanony Euzebiusza* w formie, w jakiej dotarły w XII wieku na teren Polski; zanim to jednak uczynię, warto przynajmniej syntetycznie przywołać tutaj najważniejsze informacje dotyczące samej Biblii Płockiej.

II. KRÓTKA HISTORIA I STRUKTURA BIBLIJ PŁOCKIEJ

Dzieje tzw. Biblii Płockiej są z oczywistych względów związane z historią chrystianizacji Mazowsza. Przenikanie misjonarzy na te tereny miało miejsce niewątpliwie już w X, czy nawet IX wieku, choć nie posiadamy żadnych pewnych źródeł, które by to dokumentowały. Przyjmuje się, że pierwszym udokumentowanym biskupem płockim był zmarły w 1087 r. Marek, mianowany przez papieża Grzegorza VII, który erygował diecezję płocką w 1075 roku⁴. Pierwszy księgozbiór na użytek katedry płockiej powstałby zatem w I poł. XII wieku i to głównie dzięki kontaktom z centrami kulturowymi i kościelnymi we Francji i Włoszech⁵. To właśnie działalności misyjnej i kulturowej biskupa płockiego Aleksandra z Malonne (1129-1156), z pochodzenia

⁴ Por. T. Żebrowski, *Zarys dziejów diecezji płockiej*, Płock 1976, 13nn.

⁵ Por. A. Vetulani, *Średniowieczne rękopisy płockiej biblioteki katedralnej*, „Roczniki Biblioteczne” 7 (1963) 326-328.

Walończyka, zawdzięczamy import pierwszych ksiąg do Płocka. On wznosił pierwszą bazylikę katedralną na Wzgórzu Tumskim w Płocku, która została konsekrowana w 1144 r., i zapewne na użytek liturgii w nowopowstałej katedrze sprowadził do Płocka w czasie swoich rządów diecezją *Evangelium secundum Marcum*, *Pericopae evangelicae* i właśnie *Biblię Płocką*⁶. Notatka sporządzona na folio 239v⁷, pochodząca z 1148 r., potwierdza, iż Biblia znajdowała się wtedy już w Płocku i należała najprawdopodobniej do biskupa Aleksandra lub katedry. Oznacza to, iż musiała powstać w latach 40-tych XII wieku, albo nawet wcześniej.

O ile jednak czas powstania Biblii Płockiej daje się w miarę dokładnie określić, przynajmniej w sensie *terminus ante quem*, o tyle niewyjaśniona pozostaje do dzisiaj kwestia miejsca jej powstania. Dotychczasowe badania ukazały dwie zasadnicze tendencje interpretacji tego faktu. Jedna grupa badaczy opierając się na wspomnianej notatce z 1148 r. oraz fragmentach rękopisu, który zawiera tekst Starego i Nowego Testamentu, jest zdania, iż w XII wieku istniało w Płocku przy katedrze *scriptorium*, w którym miałyby powstać Biblia Płocka na zlecenie właśnie biskupa Aleksandra. A ponieważ owo *scriptorium* było w początkowej fazie swej organizacji i zatrudniało skrybów o różnym doświadczeniu, to tłumaczyłoby wielość charakterów i różnorodność pisma księgi⁸. Inna grupa badaczy jest zdania, że kodeks został przywieziony do Płocka gdzieś z Europy Zachodniej i tu na miejscu rękopis ten byłby iluminowany, oraz dołączono do niego późniejsze interpolacje⁹. R. Knapiński po analizie iluminacji Biblii Płockiej doszedł do wniosku, iż niemożliwe jest, aby w XII wieku w lokalnym *scriptorium*, zakładając, że ono w ogóle istniało, powstał tekst spisany przez trzech wytrawnych kopistów i został ozdobiony aż przez ośmiu różnych iluminatorów, bo tylu ją ozdabiało. Nie wykluczone, iż mogło istnieć jakieś mniejsze rangą *scriptorium*, gdzie dokonano uzupełnień dekoracji, natomiast wydaje się bardzo mało prawdopodobne, aby wszystkie ozdobienia wykonano w *scriptorium* płockim. Wszystko wskazuje więc na to, iż kodeks powstał najprawdopodobniej na zamówienie biskupa Aleksandra w kraju Mozy, którego stolicą biskupią było Leodium, dzisiejsze

⁶ Por. R. Knapiński, *Iluminacje romańskiej Biblii Płockiej*, Lublin 1992, 9-10.

⁷ „Anno ab INcaRNaTIONE d(omi)Ni MILL(esimo) c(entesimo) XLVIII epacta”.

⁸ Takiego zdania są m.in.: M. Bershon, *Księgozbiór Katedry Płockiej*, Warszawa 1989; F. Kopera, *Dzieje malarstwa w Polsce. Średniowieczne malarstwo w Polsce*, t. 1, Kraków 1925; Vetulani, *Średniowieczne rękopisy płockiej biblioteki katedralnej*, s. 326-328; W. Góralski, *Kapituła katedralna w Płocku XII-XVI wiek. Studium z dziejów organizacji prawnej kapituł*, Płock 1979; Żebrowski, *Zarys dziejów diecezji płockiej*, dz. cyt..

⁹ Por. Z. Kozłowska-Budkowa, *Płockie zapiski o cudach z r. 1148*, „Kwartalnik Historyczny” 44 (1930) 344-345; M. Morełowski, *Związki artystyczne i kulturalne między Polską a krajami położonymi między Mozą a Sekwaną od XI do XIV wieku*, Wrocław 1963; W. Semkowicz, *Paleografia łacińska*, Kraków 1951. Szerzej dyskusję na ten temat przedstawia Knapiński, *Iluminacje*, s. 8-23.

Liège, a następnie sprowadzony do Płocka¹⁰. W jakim celu? Najprostszą odpowiedzią wydaje się być stwierdzenie, iż do celebracji liturgicznych, zwłaszcza Mszy Świętej w katedrze płockiej. Brakuje jednak w kodeksie podziału na perykopy, przynajmniej Ewangelii, który znajdujemy choćby w zachowanym w Płocku *Ewangeliarzu* z tego samego okresu, czyli XII wieku. Co ciekawe natomiast, zostały w nim umieszczone interesujące nas tutaj tablice kanonów Ewangelii, które raczej przydatne były bardziej do nauczania w szkole przykatedralnej, niż w liturgii. Kodeks był zapewne używany w liturgii, co zdają się potwierdzać zapiski liturgiczne na f. 238r-240r, ale również w szkole katedralnej, jako wersja Biblii konieczna do studiowania teologii, i jako podstawa do rozstrzygnięć doktrynalnych, co potwierdzają wspomniane już wcześniej kanony Euzebiusza i wstępy Hieronima do poszczególnych ksiąg biblijnych.

Kodeks przestał być używany najprawdopodobniej na początku XVI wieku, gdyż znajdujemy w nim poprawki aż do XV wieku, m.in. zapis o zwycięstwie króla Władysława Jagiełły pod Grunwaldem, dokonany w 1457 r.¹¹ oraz oprawienie go w nowe okładki, zachowane do dzisiaj, a pochodzące właśnie z tamtego okresu¹². Wtedy też trafił do tzw. genizy, czyli miejsca, w którym przechowywano zużyte rękopisy ksiąg świętych w skarbcu lub bibliotece katedralnej. W czasie rozbiorów Biblia Płocka wraz z biblioteką katedralną została ukryta w jednej z wież frontowych katedry, gdzie odnalazł ją w 1845 r. archidiakon płocki i prokurator kapituły – ks. A. Bobiński, a kilkadziesiąt lat później opisał M. Bershon¹³. W 1903 r. cały księgozbiór trafił do nowego Muzeum Diecezjalnego, a Biblia Płocka tuż przed 1939 r. została przeniesiona do Archiwum Diecezjalnego, mieszczącego się w budynku Biblioteki Seminarium Duchownego, zbudowanym przez błog. abpa A.J. Nowowiejskiego. W 1941 r. Niemcy wywieźli najcenniejsze zbiory, zarówno Biblioteki, jak też Archiwum, w tym również Biblię Płocką, która przez Królewiec, Pillau, Kilonię, Redensburg trafiła ostatecznie w 1947 r. do Getyngi. Na szczęście w 1978 r. ówczesny prorektor Uniwersytetu w Getyndze, prof. H.J. Beug zwrócił Biblię Płocką, która do dzisiaj jest przechowywana w Muzeum Diecezjalnym w Płocku¹⁴.

W obecnej formie Biblia Płocka składa się z czterech części:

1. Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu (f. 1r-238r; f. 241r-270v) gdzie znajdujemy następujące księgi Starego Testamentu: *Ysaias, Iheremias, Baruch, Lamentationes Iheremiae prophetae, Hezechiel, Danihel, Osea, Johel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Nahum, Abacuc, Sophonias, Aggeus, Zacharias, Malachias, Job, Paralipomenon, Liber Proverbiorum Salomonis, Ecclesistes,*

¹⁰ Por. Knapiński, *Iluminacje*, s. 202-211.

¹¹ Por. F. 271: „Polonia gaude tuo rege Wladislao vincente feliciter. Sicut vivit Wladislaus, sic donetus vobis salus felixque victoria. Amen 1457”.

¹² Por. Knapiński, *Iluminacje*, s. 41.

¹³ Por. Bershon, *Księgozbiór Katedry Płockiej*, dz. cyt.

¹⁴ Szczegółowe dzieje i zabiegi o odzyskanie Biblii przedstawia Knapiński, *Iluminacje*, s. 12-18.

Cantica Canticorum, Liber Sapientiae, Syrach, Liber Tobiae, Judith, Hester, Hesdras, Libri Machabeorum I-II, Psalmi. Brakuje Pięcioksięgu, Jozuego, Sędziów 1-2 Samuela, 1-2 Królewskiej oraz Iz 1-26. Natomiast z ksiąg Nowego Testamentu zachowały się: *Quattuor Evangeliorum: Matheus, Marcus, Lucas, Johannes, Epistolae Beati Pauli Apostoli: Ad Romanos, Ad Corinthios I-II, Ad Galathas, Ad Efesios, Ad Philippenses, Ad Colosenses, Ad Thessalonicenses I-II, Ad Timotheum I-II, Ad Titum, Ad Philemonem, Ad Hebreos.* Brakuje Dziejów Apostolskich, Listów Katolickich i Apokalipsy.

2. Komentarze do poszczególnych ksiąg biblijnych św. Hieronima, a do Ewangelii Mateusza, Marka i Jana tzw. „Prologi Monarchiańskie”, których dokładne tytuły brzmią *Argumentum secundum Mattheum* (f. 212v), *Prologus in Evangelium secundum Marcum* (f. 221r-221v) i *Prephatio in Evangelium secundum Johannem* (f. 233r-233v).

3. Notatka o cudach (f. 239v) w dwóch częściach: część pierwsza opisuje uzdrowienie dziewczyny o imieniu Wojucha, a druga – odnalezienie w katedrze płockiej relikwii „korony cierniowej Zbawiciela, Jego tuniki, Apostołów Piotra i Pawła, Męczenników Wawrzyńca i Wincentego oraz ponad 40 świętych”, umieszczone w relikwiarzu wykonanym ze strusiego jaja.

4. Zapiski liturgiczne (f. 238-240r.)

III. CANONES EUZEBIUSZA W BIBLIJ PŁOCKIEJ

Kanony Euzebiusza znajdują się w III części Biblii Płockiej, na foliach od 213r do 214v, po wprowadzeniu do Ewangelii Mateusza. Na f. 213v kończy się wstęp do wszystkich czterech Ewangelii, a na krawędzi f. 213r znajduje się glossa skryby: *i(n) q(uo).iiii*. Dalej następują tablice poszczególnych kanonów w formie podwójnych arkad, z których lewa zawiera napis: *CANON .I. IN QVO Q(VA)TVOR. MA(T)TH(AEVS), MARC(VS), LUCAS, JOH(ANNE)S*¹⁵. Na dole tablicy mamy z kolei napis: *FINIT CANON I. IN QVO IIIIor*¹⁶. Chodzi więc o kanon I, który przedstawia miejsca paralelne w czterech Ewangelii: Mateusza, Marka, Łukasza i Jana:

Canon I: Cztery Ewangelie

Mt	Mk	Łk	J	Mt	Mk	Łk	J	Mt	Mk	Łk	J
8	2	7	10	274	156	260	20	326	205	311	194
11	4	10	5	274	158	260	48	328	206	313	196
11	4	10	11	276	162	260	96	331	209	318	197
11	4	10	14	280	165	74	98	332	210	315	198

¹⁵ Uzupełnienia w nawiasach są oczywiście nieobecne w rękopisie, a zostały dodane w celu ułatwienia lektury.

¹⁶ Por. Knapiński, *Iluminacje*, s. 283-284.

11	4	10	28	284	165	269	122	333	212	319	201
14	5	13	15	284	165	266	55	335	214	321	199
13	27	12	46	-	165	266	63	336	215	324	198
70	27	45	46	284	170	266	65	336	215	317	198
98	27	45	46	284	172	266	67	244	223	319	104
98	20	37	38	289	172	265	126	348	227	329	206
98	96	116	120	291	175	279	156	349	229	332	208
98	96	116	111	294	176	281	161	241	231	333	209
98	96	116	140	295	176	281	57	342	231	336	211
98	96	116	144	295	186	282	42			336	211
133	96	116	128	300	181	285	158				
141	96	116	131	300	181	282	79				
142	27	76	109	302	181	285	160				
147	50	19	59	304	183	287	170				
166	51	21	35	306	184	289	162				
166	64	93	49	306	187	290	179				
209	82	94	64	310	187	290	68				
211	82	94	17	313	191	297	162				
220	119	233	100	314	194	294	168				
220	121	238	21	314	195	291	167				
220	122	239	85	315	196	291	175				
244	239	242	88	318	196	292	176				
244	139	241	77	320	199	300	178				
244	156	250	CXLXVI*	326	200	302	184				
274	156	250	141	326	204	310	188				

Na f. 213r tablica prawa zawiera napis: *CANON II. IN QVO TRES. MA(T)TH(AEVS), MARC(VS), LUCAS*, który kończy się na f. 213v w połowie lewej tablicy wraz z napisem: *FINIT CANON S(E)C(VN)D(V)S*. To kanon II, który zawiera miejsca paralelne Ewangelii Mateusza, Marka i Łukasza:

Canon II: Mateusz, Marek i Łukasz

Mt	Mk	Łk	Mt	Mk	Łk	Mt	Mk	Łk	Mt	Mk	Łk
15	6	15	94	86	97	193	107	216	169	152	158
21	10	22	112	50	146	193	107	221	271	160	156
31	102	185	114	27	70	194	108	218	279	163	228

* Numeracja nieczytelna: CXLXVI. Nie może to oznaczać 156, gdyż kopista używał rzymskiego L. Mamy więc tutaj do czynienia albo z nieznanym nam systemem zapisu, istniejącym w średniowieczu albo, co bardziej prawdopodobne, z błędem kopisty.

32	39	183	116	25	41	193	108	152	281	166	230
5	39	79	125	32	42	115	109	218	285	166	243
62	41	55	222	33	127	198	110	220	285	167	268
62	13	4	33	34	129	199	111	221	296	167	265
63	13	24	130	35	126	201	112	274	296	182	267
67	18	24	131	36	76	204	114	222	301	184	280
69	15	25	135	38	76	205	115	280	308	193	284
75	47	83	137	44	68	206	116	274	312	197	286
72	26	39	143	57	CXLXVI*	208	119	282	315	198	305
72	22	39	144	59	90	217	127	283	317	202	299
73	22	186	149	66	12	219	129	240	322	218	295
73	23	46	149	66	43	222	130	241	338	219	309
76	48	75	153	69	35	225	134	243	339	220	322
78	52	169	164	69	136	226	134	245	340	222	325
80	29	86	168	83	144	228	135	244	342	224	337
81	30	44	168	83	95	242	135	237	344	225	323
82	53	86	170	85	206	242	136	248	346	232	328
83	53	110	172	87	96	243	137	249	353	233	330
83	54	88	174	91	98	248	138	209	354		337
85	54	113	176	93	99	249	143	153			338
85	55	114	178	95	100	251	143	154			
88	55	89	178	95	102	253	146	155			
88	141	148	179	98	117	258	151	104			
92	40	251	190	105	197	259	155	156			
94	86	80	192	106	195	264	154	157			

Jak widać, poszczególne kolumny nie korespondują ze sobą w rękopisie, co oznacza, iż kopista przepisywał każdą kolumnę oddzielenie i trochę mechanicznie, a nie wszystkie razem starając się weryfikować ze sobą miejsca paralelne. Nie najlepiej to świadczy o profesjonalizmie kopisty. Na f. 213v w połowie lewej tablicy rozpoczyna się kanon III: *INCIPIT CANON T(ER)CIVS. IN QVO TRES. MA(T)TH(AEVS), LVCAS, JOH(ANNE)S*, który kończy się na tej samej stronie: *FINIT CANON T(ER)CIVS*. Zawiera on Ewangelię Mateusza, Łukasza i Jana:

* Por. przypis poprzedni.

Canon III: Mateusz, Łukasz i Jan

Mt	Lk	J	Mt	Lk	J	Mt	Lk	J	Mt	Lk	J
1	14	1	64	58	137	111	119	114	112	119	90
1	14	3	90	58	118	112	119	87	112	119	154
1	6	5	90	211	139	112	119	44	112	119	143
7	6	2	97	119	105	112	119	61	112	-	143
7	63	25	111	119	CXLXVIII ⁵	112	119	8	146	11	147
59	65	116	111	119	30	112	119	76			

Na f. 213v na lewej tablicy zaczyna i kończy się kanon IV: *INCIPIT CANON QVART(VS). IN QVO TRES. MA(T)TH(AEVS), MARCVS, JOH(ANNE)S*. Na dole zaś tablicy mamy zakończenie: *FIN(IT) CAN(ON) .IIII*. Oto kanon IV, który zawiera miejsca paralelne u Mateusza, Marka i Jana:

Canon IV: Mateusz, Marek i Jan

Mt	Mk	J	Mt	Mk	J	Mt	Mk	J	Mt	Mk	J
18	8	26	204	115	125	277	161	72	307	189	164
117	26	93	216	115	150	279	161	121	321	201	180
117	26	95	216	115	128	277	169	152	321	201	192
150	67	51	216	115	137	293	174	106	234	203	183
161	77	23	216	115	134	297	278	70	329	207	185
161	77	53	277	159	99	299	180	103	329	207	183
204	115	91							329	111	203

Na f. 213 r., na tablicy prawej w lewej kolumnie mamy: *CAN(ON) .V. IN QVO DVO. MAT(THAEVS. LVC(AS)*. Na dole tej samej kolumny: *FIN(IT) CAN(ON) .V*. Kanon V zawiera miejsca paralelne u Mateusza i Łukasza:

Canon V: Mateusz i Łukasz

Mt	Lk	Mt	Lk	Mt	Lk	Mt	Lk
3	2	55	170	116	165	228	139
10	8	57	161	116	177	231	179
12	11	58	160	118	126	231	215
26	16	60	171	125	62	232	141
25	46	61	74	127	128	234	136
26	47	105	172	128	132	236	135
28	48	66	66	129	130	237	138

* Nieznany zapis rzymski w średniowieczu lub błąd kopisty.

30	48	68	105	132	181	238	140
34	193	79	108	133	120	240	141
36	172	89	111	138	168	241	175
33	53	86	109	157	57	245	202
40	52	93	165	158	226	256	205
41	55	95	160	161	161	277	213
44	123	96	182	170	200	271	207
46	153	96	184	182	187	262	212
47	134	102	79	182	189	255	257
48	191	104	81	183	199	266	155
48	150	105	193	186	199	267	158
51	59	107	123	197	192	270	228
53	125	108	115	113	135	272	231
54	54	110	119	121	171		

Na f. 213 r., na tablicy prawej w prawej kolumnie czytamy: *CAN(ON) .VI. I(N) Q(V)O .II. MaT(THAEVS MARC(VS)*. Na dole tej samej kolumny: *FINIT CAN(ON) .VI.* Kanon VI przedstawia więc Mateusza i Marka:

Canon VI: Mateusz i Marek

Mt	Mk	Mt	Mk	Mt	Mk	Mt	Mk	Mt	Mk
9	3	154	71	215	124	288	169		226
16	7	157	72	225	131	290	167		229
20	9	158	73	246	140	292	169		
22	11	160	73	246	142	228	176		
94	126	163	78	250	145	305	173		
77	63	165	80	252	147	309	179		
87	139	159	84	254	149	311	185		
100	28	174	89	260	152	330	190		
139	45	180	100	263	153	337	192		
145	60	189	103	265	157	341	208		
148	65	202	113	282	164	347	217		
152	69	243	120	286	167	350	221		

Kolumny, podobnie jak w niektórych poprzednich przypadkach, były przepisywane odrębnie i nie korespondują ze sobą. Na f. 214r na tablicy lewej rozpoczyna się kanon VII choć błędnie jest podane, że chodzi o VI: *CAN(ON) .VI. IN QVO DVO. MA(T)THAEVS. JOH(ANNE)S.* Powyżej połowy kolumny: *FIN(IT)*

CAN(ON) SEPTIM(VS). Kanon VII zawiera miejsca paralelne u Mateusza i Jana:

Canon VII: Mateusz i Jan

Mt	J	Mt	J	Mt	J	Mt	J
5	83	19	22	120	81	107	101
19	69	19	34	175	115		

Na f. 214 r na lewej tablicy w połowie kolumny lewej: *INCIP(IT) CAN(ON) OCTAVVS, IN Q(V)O DVO. LVCAS MARC(VS)*. Na dole: *FINIT CA(NON) VIII*. Kanon VIII to miejsca paralelne Łukasza i Marka:

Canon VIII: Łukasz i Marek

Łk	Mk	Łk	Mk	Łk	Mk	Łk	Mk	Łk	Mk
23	12	27	28	89	56	102	17	335	230
25	14	28	27	91	61	247	186	340	234
27	17	82	49	100	75	277	216		

Na f. 214r na lewej tablicy i kolumnie prawej: *CAN(ON) NONVS IN QVO DVO. LVCAS JOH(ANNE)S* z napisem na dole: *FINIT CANON NONVS*. Kanon IX przedstawia Ewangelię Łukasza i Jana:

Canon IX: Łukasz i Jan

Łk	J	Łk	J	Łk	J	Łk	J	Łk	J
30	219	274	219	307	190	312	186	340	213
30	223	273	227	312	190	303	182	340	218
272	213	273	231	303	186	307	182	341	221
272	324	303	190	307	186	312	182	341	223

Na f. 214r na tablicy prawej wewnątrz arkady czytamy: *CANON .X. IN QVO. MA(T)TH(AEVS)*. W kolumnie lewej u góry: *MA(T)TH(AEVS)*. Na dole: *FINIT CANON DECIMUS*. Kanon X zawiera fragmenty, które występują tylko w Ewangelii Mateusza:

Canon X: Miejsca własne u Mateusza

2	34	57	106	127	181	210	239	319
4	35	75	109	140	184	212	235	324
6	37	85	113	141	186	108	249	327
13	39	89	115	155	188	222	273	345
24	42	91	118	167	191	237	273	355

26	45	99	124	176	192	333	283	351
29	52	101	126	177	200	235	203	355

Na f. 214r na tablicy prawej i kolumnie prawej: *CANON .X. IN QVO MARCVS P(RO)P(R)I(ETAT)E*¹⁷. Na dole: *FINIT CANON DECIMUS*. Kanon X, tylko Marek:

Canon X: Miejsca własne u Marka

19	43	58	70	81	90	93	104	131	213
31	43	62	74	87	92	101	123	186	235

Na f. 214v na tablicy lewej: *CANON .X. IN QVO LUCAS*. Poniżej połowy tablicy napis przez trzy kolumny: *FINIT LVCAE PROPRIETAS*. Kanon X, tylko Łukasz:

Canon X: Miejsca własne u Łukasza

1	31	106	148	168	191	236	268	308
3	50	107	151	180	193	252	283	316
5	51	113	154	183	208	256	288	320
9	67	117	158	189	210	259	296	326
18	68	122	164	164	214	264	298	331
20	72	124	166	190	223	261	301	333
22	75	131	174	192	225	273	304	338
29	104	143	176	196	227	276	306	243

Na f. 214v na tablicy prawej: *CANON .X. IN QVO IOH(ANNE)S*. Na dole zaś napis przez trzy kolumny: *FINIT JOHANNIS PROPRIETAS*. Kanon X, tylko Jan:

Canon X: Miejsca własne u Jana

4	31	58	81	108	136	159	191	228
7	33	60	84	110	138	168	194	220
9	36	62	86	112	140	165	195	221
11	39	64	89	115	144	167	200	224

¹⁷ Ks. Knapiński błędnie koryguje Euzebiusza w tym miejscu, a także czyni błędne uwagi w odniesieniu do Łukasza i Jana. Kanon X dla Euzebiusza był jeden, ale jakby w 4 wersjach, gdyż zawierał materiał własny każdego Ewangelisty. Stąd nie można ich numerować tak, jak proponuje ks. Knapiński: kanon X – Mt; kanon XI – Mk; kanon XII – Łk i kanon XIII – Jan, gdyż kanonów było 10 a nie 13. Numeracja Euzebiusza była następująca: kanon X – Mt; kanon X – Mk; kanon X – Łk i kanon X – Jan.

13	41	66	91	116	145	169	202	226
16	43	68	93	118	147	171	205	233
18	45	71	97	125	149	173	207	230
22	50	73	99	127	151	177	210	232
24	52	75	102	130	153	179	212	
27	54	78	104	132	155	181	214	
29	56	80	106	134	156	189	216	

Trudno w tym miejscu przedstawić jakieś ostateczne wnioski na temat kanonów Euzebiusza w Biblii Płockiej, gdyż wymaga to szerokich studiów porównawczych z innymi rękopisami średniowiecznymi z Polski i Europy, ale można się pokusić o pierwsze uwagi o charakterze ogólnym. A więc, kanony Euzebiusza z Biblii Płockiej po raz pierwszy są publikowane drukiem w nadziei, iż taka publikacja umożliwi dostęp do nich szerszemu gronu badaczy, a także właśnie dalsze badania porównawcze. Niestety nie mam dostępu, i pewnie w Polsce w ogóle niedostępne są publikacje kanonów Euzebiusza z innych średniowiecznych rękopisów Pisma Świętego z Europy, jedynie w internecie można znaleźć publikację jednej takiej wersji, od której jednak odbiega wersja kanonów przekazana nam w Biblii Płockiej¹⁸. Nie wiemy jednak, z jakiego rękopisu pochodzi publikacja w internecie. Więcej badań porównawczych z innymi rękopisami pozwoliłoby nam odpowiedzieć na pytanie, czy w XII wieku w Polsce lub Europie istniała jedna wersja kanonów Euzebiusza, a kopista, który je przepisywał dla Biblii Płockiej, popełnił błędy, czy też istniały różne wersje. Być może, mamy tutaj do czynienia z jednym i drugim: istniały różne wersje, a i tak kopista popełnił błędy. Porównanie kanonów Euzebiusza i tych opublikowanych w internecie, zdaje się potwierdzać przypuszczenie o błędach kopisty, gdyż polegają one często na przesunięciu tych samych liczb do innych kolumn. Dalsze pytanie dotyczy kwestii pochodzenia wersji kanonów Euzebiusza w Biblii Płockiej: czy rzeczywiście ich źródła należy szukać tak, jak dla całej Biblii Płockiej w kraju Monzy, ojczyźnie bpa Aleksandra z Malonne, czy też w Polsce, jeśli przyjąć hipotezę, że sama Biblia została spisana w Płocku w lokalnym *scriptorium*. Na to pytanie mogą jednak odpowiedzieć dalsze badania porównawcze z rękopisami średniowiecznymi z Francji, zwłaszcza właśnie z rejonu Liège, do których w Polsce niestety nie ma dostępu.

Choć same kanony Euzebiusza nie są może aż tak bardzo użyteczne w dzisiejszych badaniach biblijnych, gdyż posiadamy o wiele lepsze i dokładniejsze konkordancje komputerowe, to jednak bardzo ciekawy jest sam podział tekstu biblijnego, dokonany przez Euzebiusza, który inaczej dzielił tekst biblijny, niż

¹⁸ Por. on-line: www.tertulian.org/fathers/eusebius_canon_tables_01.html.

dzisiejsze nasze wydania Pisma Świętego. A sam podział warunkował również rozumienie poszczególnych fragmentów.

CANONES EUSEBIANI IN THE BIBLE OF PLOCK

(Summary)

The article present the famous canons of Eusebius transmitted in medieval version of the Bible of Plock (Poland). The Author hopes that publication of it will help scholars to develop a comparative studies between different manuscripts of medieval Europe in order to conclude if there were one or more its versions in Middle Ages. Canons in so called "Bible of Plock" are slightly different from the version we can find in the internet (www.tertulian.org/fathers/eusebius_canon_tables_01.html) but these differences are caused rather by a copist's errors and don't prove at all that in medieval Poland or Europe there were in use a different canon versions. We need further comparative studies in this area and only after these there will be possible to draw final conclusions.

